

Dialog

Hvíždala v rozhovoru pro Literární noviny (3.10.01) cituje (či spíše parafrázuje) Gadamera, že „v dialogu není nic dáno předem, a povede se jen tehdy, když věc, o které se mluví, převládne nad tím, co se říká“. Jako ve všech takových případech, kdy se myšlenka musí vtlačit do několika málo slov, je velmi důležité, kdo a jak to vyslovené vykládá. Proto je vždycky na místě velká obezřetnost a často i nezbytné korektury. Tak ta první z nich: pokud by opravdu nebylo předem dáno vůbec nic, pak dialog není možný. Už jen to je nutným předpokladem dialogu, že tu jsou přinejmenším dva myslící a promlouvající subjekty (lidé), setkávající se v rozhovoru, vedeném v témž jazyce (nebo ve dvou jazycích, kterým oba dostatečně pasivně rozumějí, i když jím stejně dobře aktivně nevládnou). Už tato možnost jazykového setkání poukazuje dál: jazyk sám nestačí, velmi důležité je také určité zázemí jazyka, jako jsou jisté věcné (praktické) znalosti, ale také jakási blízkost či podobnost zvyklostí anebo alespoň povědomí o návycích „toho druhého“. Zajisté nemusí jít o nějakou rozsáhlou a už vůbec ne dokonalou obeznámenost s návyky a obyčejí toho druhého, ale v každém případě o jistou otevřenost vůči jejich jinakosti a vůbec jinakosti toho druhého, tj. partnera v dialogu. A mohli bychom specifikovat do větších detailů, co všechno musí být splněno předem, aby byl dialog možný, a co všechno musí být splňováno postupně krok za krokem, má-li k dialogu dojít a má-li se „podařit“. V tom se také zřetelně ukazuje, že dialog je náročnější a nesnadnější záležitostí než pouhý „rozhovor“. Rozhovor nemusí mít žádné závažnější následky pro oba partnery, nemusí na ně vykonat žádný závažnější vliv, nemusí vést žádného z nich k tomu, aby se změnil nebo aby změnil své postoje, svůj přístup vůbec a zejména k tomu druhému (a k jeho postojům a přístupům). V rozhovoru se totiž mohou setkat lidé, kteří si v nějakém omezeném rozsahu docela rozumí nebo kteří aspoň nejsou v něčem pro rozhovor významném odlišní, kteří nejsou v nijaké při, v žádném napětí ani sporu. Naproti tomu dialog naopak předpokládá, že se setkávají lidé různí, odlišní – a že si své odlišnosti (a odlišnosti toho druhého) jsou také vědomi. Do dialogu se nikdo nedostane jen tak náhodou, v důsledku okolností, nýbrž předpokladem dialogu je zejména vůle k němu, připravenost se setkat s někým odlišným, aniž bychom si – třeba jen soukromě a jen v mysli – udělali o něm a o jeho názorech a přístupech předem určité (a odmítavé, distancující se) a příliš pevné soudy a úsudky. Tato ochota, připravenost a skutečná vůle k dialogu je nepochybným předpokladem toho, aby dialog mohl startovat a aby se mohl aspoň v nějakém ohledu zdařit.

A snad ještě jeden předpoklad je třeba zmínit: dialog není jednorázová událost, která má nějaký výsledek a tím končí. Dialog je cesta, která vždycky „končí“ jen provizorně, vlivem okolností, takže její pokračování je jen odloženo, tj. cesta, která má vždycky ještě něco před sebou, nějaké další kroky, ke kterým jsou partneři v dialogu připraveni a kterými opravdu hodlají v cestě pokračovat. Dialog je událost, která už začíná dost nepozorovaně (jakmile je zpozorována, už je v pohybu, už se děje, vždycky už je „na cestě“), ale vlastně nemůže skončit jinak než vnějším zásahem, vnějším překážkou. Ale jako cesta zůstává vždy otevřena – přinejmenším těm druhým, kteří se již začatým dialogem nechají oslovit a zlákat k pokračování. Dialog je proto vždycky záležitostí svými kořeny i haluzemi rozlehlejší, není nikdy jen věcí dvou nebo několika málo jedinců, ale je něčím, co se děje v nich a s nimi a co je přerůstá, přesahuje – už jen proto, že se týká nikoli jen jich a jejich vzájemného vztahu, nýbrž především a na prvním místě toho, co je od počátku a co nadále zůstává „mezi“ nimi a „nad“ nimi, v jistém smyslu i „mimo ně“, protože to není závislé pouze na nic, nýbrž kupodivu právě naopak: na čem jsou závislí, na čem musí být a musí se cítit závislí oba nebo všichni partneři dialogu, co však není „dáno“ předem, co dokonce vůbec

není nijak „dáno“, ale co přichází, aby je oslovilo a aby je vyzvalo k jejich reakci, k jejich „odpovědi“. V dialogu tedy žádný z účastníků neodpovídá jen jinému účastníkovi, ale vždy také – a dokonce především – této přicházející výzvě. A tato otevřenost vůči tomu, co přichází ke všem účastníkům dialogu, nikdy není pouhou „věcí“, není dokonce vůbec žádnou „věcí“. To, co přichází, by jako pouhá „věc“ nikdy nemohlo „převládat“, protože věci nevládnou, jsou jen těžké, zatěžují nás a mohou někdy převažovat nad tím, co by mělo vskutku „vládnout“. To, co uprostřed dialogu přichází, aby oslovilo jeho účastníky a aby se jich zmocnilo jako „to převládající“, musí být „ne-věcí“, „ne-předmětem“. Dialog se tak stal a vždy znovu stává místem, kde se praví účastníci dávají do služeb této přicházející „ne-věci“, která se tak stává jejich společnou záležitostí. Nejde proto o žádný společný „před-měť“ jejich zájmu, nýbrž o něco, co jejich původní zájmy a plány upravuje a mění, některé dokonce nechává padnout a na jich místě zdůrazňuje a podporuje význam a závažnost jiných.

(Písek, 050822-1)